

**Els censos incautats de la Comunitat de
preveres beneficiats de l'Espluga de
Francolí (1901-1905)**

Josep M. Vallès i Martí

•
•
•
•
•
•
•

Els censos incautats de la Comunitat de preveres beneficiats de l'Espluga de Francolí (1901-1905)

Josep M. Vallès i Martí

josepmvalles@yahoo.es

Resum: El present article aprofundeix notablement en un aspecte poc conegut dins els diferents processos de desamortització de béns de l'Església a l'estat espanyol. Efectivament, es coneixen força bé les accions dels ministres Mendizábal (1835) i Madoz (1855), però l'altre gran procés –els béns incautats per l'estat, de censos i censals, ha estat molt poc analitzat. Aquest és precisament el gran mèrit d'aquest estudi de Josep M. Vallès, que disecciona els censos incautats a la Comunitat de Preveres de l'Espluga de Francolí, entre els ja tardans anys de 1901 a 1905.

Paraules clau: Espluga de Francolí, Comunitat de Preveres, censos, desamortització, deute públic

Abstract: This article explores remarkably one aspect little known in the different confiscation processes of the Church goods in Spain. Indeed, we know quite well the actions of ministers Mendizabal (1835) and Madoz (1855), but the other big process –goods confiscated by the state of censuses and annual ground-rents has been little studied. This is precisely the great merit of this study, Joseph M. Vallès, who dissects seized censuses to the Priest Community of Espluga de Francolí between the late years from 1901 to 1905.

Keywords: Espluga de Francolí, Priest Community, censuses, confiscation, public debt

Introducció

Els estudis sobre els processos de desamortització a l'estat espanyol durant el segle XIX estan orientats bàsicament a la terra i als béns de naturalesa urbana. Hi ha pocs treballs publicats sobre les rendes incautades a l'Església, procedents dels censals instituïts en segles anteriors a favor de comunitats de preveres, parròquies i beneficis.

Naturalment, la propietat de la terra en mans mortes era l'objectiu prioritari dels ministres d'Hisenda del govern Mendizábal¹ (1835) i Madoz² (1855). L'altre gran grup de béns desamortitzats –incautats– per l'estat foren les rendes de censos i censals.

«Estem mancats d'un estudi general sobre la desamortització a Catalunya»³
A la província de Tarragona disposem dels treballs de Salvador J. Rovira Gómez, però cap d'ells aprofundeix en la incautació de les rendes de censals.

El 1901 la Comunitat de Preveres Beneficiats de l'Espluga de Francolí⁴ va iniciar la tramitació d'un expedient per tal que li fossin permutades les rendes que obtenia dels censals al seu favor per títols intransferibles de deute públic.

L'octubre de 1905 va aconseguir el reconeixement d'aquests béns junt amb el d'altres 9 comunitats més de la província⁵ L'expedient s'havia iniciat anteriorment i 7 comunitats ja havien rebut les indemnitzacions en forma de renda anual de deute públic, capitalitzat al 3%⁶

L'expedient que estudiem es conserva a l'Archivo Histórico Nacional a Madrid⁷. Està encapçalat per la reclamació de la Comunitat de Cambrils, la de l'Espluga de Francolí és en el setzè lloc. Consta de l'escriptura de poders feta pel rector Zoile Massó amb data 13 de febrer de 1901,⁸ la instància de la reclamació, certificats del secretari de la Comunitat de Preveres de l'Espluga, de l'arquebisbat de Tarragona i del Negociado de Propiedades y Derechos del Estado de la Administración de Hacienda de Tarragona. Mn. Josep Miquel Carrer com a arxiver de la parròquia de l'Espluga va confeccionar les relacions dels censals en els impresos corresponents dels quals podem treure les dades.

Antecedents

Segons Jordi Roca el 1426 l'arquebisbe de Tarragona va acceptar les ordinacions presentades per la Comunitat de Preveres de l'Espluga de Francolí. Presidida pel rector de la parròquia, la Comunitat estava formada pels vicaris i els beneficiats. Entre els càrrecs que tenien distribuïts els seus membres hi havia el de bosser, almoïner, arxiver i procuradors. La Comunitat es reunia 2 o 3 vegades l'any, però en períodes de conflictes –guerra de Successió, guerra Gran o guerra del Francès– les trobades eren escadusseres o inexistents⁹.

Del període que es disposa de més informació sobre les activitats de la Comunitat podríem dir que és el corresponent al segle XVIII, especialment en l'època en què fou rector de l'Espluga Joan-Francesc Vilamajor, fill de Valls, que regentà la vida parroquial de 1727 a 1766. Ell és qui amb la seva afeció a escriure va endreçar l'arxiu, va redactar unes «Obligacions del rector de l'Espluga de Francolí» el 1732 i va deixar els llibres parroquials ordenats¹⁰. Vilamajor va tenir una especial dedicació a la reorganització de les confraries.

A part de les obligacions de caire religiós i d'atenció al culte en les seves diferents manifestacions, la Comunitat dedicava bona part de les seves energies a l'aspecte econòmic del seu funcionament. La creació de censals permetia unes rendes que asseguraven els ingressos pel manteniment de la Comunitat.

Segons la relació confeccionada per mossèn Josep Miquel el més antic prové del 1430. Els més recents daten de la dècada dels anys cinquanta del segle XIX.

El procés desamortitzador

Salvador J. Rovira Gómez assenyala sis etapes desamortitzadores:

1 Corts de Cadis	1810-1814
2 Trienni Liberal	1820-1823
3 Període progressista	1835-1843
4 Dècada moderada	1843-1855
5 Bienni progressista	1855-1856
6 Governos moderats i altres	1855-1899

Si observem les dates veurem que les lleis desamortitzadores més transcendents foren dictades pels ministres d'Hisenda progressites:

J. A. Mendizábal	1835
P. Madoz	1855

La que afecta més a la Comunitat de Preveres de l'Espluga és la Llei d'1 de maig de 1855 promoguda per Pascual Madoz. Es declaraven en venda tots els predis rústics i urbans, com també els censos i censals pertanyents a l'estat, el clergat, les ordes militars, les confraries, les obres pies i els santuaris, a l'infant Carles, als propis dels pobles, a la beneficència i a la instrucció pública ¹¹.

El febrer de 1855 Pascual Madoz va presentar a les Corts el projecte de Llei general de desamortització. Isabel II es va resistir a la signatura de la llei, objectava el perjudici que causava a l'Església. La llei es va publicar el dia 1 de maig i el 31 del mateix mes de 1855 es publicava la instrucció que regulava la venda de finques i la redempció i venda de censos. La llei derogava les disposicions anteriors que la poguessin contradir i detallava els béns inclosos i les excepcions. Un 20% del producte de les vendes anava destinat a cobrir el dèficit governamental¹².

El 23 de setembre de 1856 amb la caiguda del govern progressista i l'accés al poder d'O'Donell es va suprimir la venda de béns desamortitzats i el 14 d'octubre del mateix any, el nou govern –presidit per Narvaez– va paraitzar la desamortització amb la suspensió de la Llei de Madoz. Se'n va restablir la vigència l'11 d'octubre de 1858 per O'Donell, però amb l'exclusió dels béns eclesiàstics. La seva aplicació es mantindria fins ben entrat el segle xx.

El 1859 un conveni amb la Santa Seu de data 2 d'agost permet continuar amb el procés de venda. Els bisbes cedien a l'estat els béns eclesiàstics a canvi de títols de deute públic al 3% amb efectes retroactius al concordat de 1851. El següent conveni se signaria amb la Santa Seu el 1867¹³.

Mentre les finques rústegues i urbanes eren adquirides per compradors propers a la seva ubicació o d'altres indrets amb potencial econòmic suficient, dels censals se'n responsabilitzava l'estat que, directament, compensava les rendes a les comunitats.¹⁴

L'expedient

Adreçat a l'Administración de Hacienda de Tarragona, secció Propiedades,¹⁵ va passar a formar part de l'expedient 11.486. En la instància que trameten al *Director General de Propiedades* amb data 1 de juliol de 1903, Gonzalo Sbarbi i els seus socis es declaren com a persones dedicades al comerç i a la banca. Reclamen com a representants de la Comunitat de Preveres Beneficiats de l'Espluga de Francolí:

«[...] *la cual fué privada de los censos que se expresan en la relación que tambien se acompaña y cuya renta líquida anual asciende á 9.593 reales, 51 céntimos. Y obrando en las Oficinas de Hacienda de Tarragona una reclamación de los que suscriben, por quince comunidades que se hallan en igualdad de circunstancias:*

SUPPLICAMOS á V.I. que la presente solicitud con los documentos que se acompañan se remitan á la Delegación de Hacienda de Tarragona para que se unan al expediente de las otras quince Comunidades, y se liquide y tramite en unión de aquellas, recomendando de paso que se active el despacho del mencionado expediente que lleva muchos meses en las Oficinas mencionadas sin adelantar nada».

Feia més de 2 anys que el rector Zoile Massó havia atorgat els poders notariais a aquesta companyia de Madrid –Sbarbi, Osuna i Cia– per mirar d'accelerar el procés. Un extracte d'aquella escriptura signada a Tarragona davant el notari Simó Gramunt¹⁶ el 13 de febrer de 1901 ens facilita informació sobre la reviscolada Comunitat de l'Espluga.

Zoile Massó i Baiges, prevere, rector de l'Espluga de Francolí, veí de la localitat, major de 25 anys, amb cèdula personal de 8a classe, expedida durant el semestre passat amb el número 575, actua com a president de la Reverent Comunitat de Preveres Beneficiats de l'església parroquial de Sant Miquel Arcàngel de l'Espluga de Francolí i en representa tots els drets i totes les accions per a les quals està autoritzat.

L'acord d'aquesta autorització el va prendre la Comunitat en una reunió celebrada el dia 6 d'aquell mateix mes de febrer de 1901. Ho certificà el secretari Antoni Ballescà.

Zoile Massó, doncs, va atorgar poders als gerents de la societat bancària Sbarbi Osuna i Companyia de Madrid per tal que gestionessin davant el Ministeri d'Hisenda i les seves direccions generals, la liquidació, conversió i emissió dels crèdits que corresponguessin a la Comunitat de Preveres de l'Espluga en equivalència dels béns i censos que l'estat els havia incautat i venut d'acord amb les lleis desamortitzadores, capitals que havien d'estar representats per inscripcions intransferibles de deute públic, perpetu i inferior al 4%.

Se'ls autoritzava, també, a retirar de la Tresoreria de la Direcció del Deute

Públic o de qualsevol altra oficina de l'estat o del Banc d'Espanya, les inscripcions que es fessin per aquell concepte. Els preveres pretenien cobrar les rendes vençudes i futures.

Els apoderats havien de poder cobrar en efectiu o negociar la cessió i el cobrament de les rendes endarrerides. Es tractava de fer totes les diligències necessàries fins a la consecució del cobrament.

Amb això s'inclouia un poder per signar resguards i quitances i qualsevol document que exigís la llei.

En cas que les solucions dictades pels organismes no fossin favorables podien reclamar davant el Ministeri d'Hisenda i el Tribunal Contenciós Administratiu, i interposar els recursos convenients i emparats per la Llei amb la cessió de poders a les persones que calgués.

El rector es comprometia a mantenir ferm i vàlid, sense impugnar mai les accions dels apoderats en defensa dels valors. Actuaren de testimonis en l'acta notarial del poder: Pere Morlans Busquets i Josep Simó Baruel, tots dos de Tarragona.

Es va protocolitzar i transcriure literalment el certificat que havia redactat Antoni Ballescà, secretari de la Comunitat de Preveres Beneficiats de l'Espluga de Francolí. Del contingut del certificat en podem extreure l'argumentació per presentar la reclamació de la qual estem parlant, que va fer Zoile Massó en la reunió del 6 de febrer de 1901:

«[...] el Sr. Presidente manifestó que cree llegado el caso de apoderar en Madrid persona entendida y de arraigo que cuide de la dirección del expediente sobre permuta de bienes que debe incoarse con arreglo al convenio de 1867, celebrado entre la Santa Sede y el Gobierno de S.M. hasta conseguir su resolución obteniendo la inscripción que le corresponde en equivalencia de los bienes y censos que poseía así como las rentas devengadas desde 1855, en que el estado se incautó de aquellas».

Amb el vistiplau del president de la Comunitat, Zoile Massó, el signa el prevere secretari, Antoni Ballescà. Hi ha el segell de la Comunitat. La signatura del notari Gramunt està legalitzada per dos notaris de Barcelona dels quals només es llegeix un dels noms: Antoni Soler i Solé.

Forma part de l'expedient un escrit de l'arquebisbe de Tarragona Tomàs (Tomàs Costa i Fornaguera, Calella, Maresme, 1828 – Tarragona, 1911) datat el dia 1 d'agost de 1903. S'hi diu que el president del capítol eclesialístic de l'Espluga de Francolí li ha demanat que reclami, en compliment dels pactes amb la Santa Seu de 1859 i 1867, les indemnitzacions a les comunitats de preveres beneficiats, pels béns dels quals foren desposseïts en virtut de les lleis desamortitzadores.

L'arquebisbe diu que al seu dia es van remetre a la Direcció de Propietats, les relacions de béns certificades –referint-se a les relacions de censals– sense que fins a la data hi hagués hagut cap resposta. Reclama que encara no s'hagin

Detall de l'interior de l'església vella de l'Espluga de Francolí a primers del segle XX
(col·lecció particular de l'autor)

rebut les inscripcions –títols intransferibles– amb l'interès que es refereix en les lleis de 4 d'abril de 1860 i de 24 de juny de 1867. Posa de manifest que, amb la incautació per part d'Hisenda dels censals relacionats, s'ha causat un greu perjudici a les comunitats en qüestió –referint-se a les 16 per a les quals es va incoar aquell expedient– que des de fa més de 40 anys es veuen privades de les rendes que en constituïen la sustentació. I demana al Ministre d'Hisenda que ordeni l'emissió de la làmina, prèvia aprovació de l'expedient que s'està tramitant.

En l'escrit, la Comunitat manifesta la seva conformitat en relació amb la Llei de 24 de juny de 1867 i la instrucció del dia 25 del mateix mes i any. L'administració havia aplicat a algunes de les reclamacions el Reial decret de 27 d'agost de 1871. L'arquebisbe no creu que procedeixi aplicar aquestes disposicions a la reclamació que s'està fent, *«porqué dicha disposición dictada por el régimen interior de las Oficinas de Hacienda no fué consultada con el Reverendo Nuncio de Su Santidad»*.

Respecte a la cessió d'aquells béns tal com disposava la Llei –malgrat que l'article 12 del RD de 21 d'agost de 1860, el 7è de la citada Llei de 4 d'abril de 1860 i el 57è de la instrucció del dia 25 de juny de 1867, preveuen de manera clara que abans de la cessió cal que s'emetin les làmines–, l'arquebisbat cedeix els béns tot i que no es podrà considerar efectiva la cessió si l'estat no lliura les làmines que es reclamen.

Finalment l'arquebisbe declara que la Comunitat de Preveres Beneficiats de l'Espluga de Francolí, està legalment constituïda amb l'obligació de prestar les funcions coadjutores sense percebre cap sou del pressupost de l'estat, ja que les seves necessitats són ateses amb les rendes dels seus béns; per tant, considera que la Comunitat està compresa entre les que assenyala l'article 22 del conveni de la Llei de 24 de juny de 1867. Per acabar demana el lliurament de les làmines i els interessos que els corresponguin.

En un segon escrit del mateix arquebisbe i de la mateixa data, adreçat al ministre de Gràcia i Justícia, en compliment del que disposa l'article 58 de la instrucció de 25 de juny de 1867, li demana que, per part del ministre d'Hisenda, s'emeti la làmina intransferible a favor de la Comunitat de l'Espluga de Francolí, dret que li pertoca, amb l'objectiu de tenir la dotació necessària a «*sus fines*».

El secretari de cambra i del govern de l'arquebisbat, Joan Costa i Lloberas, prevere, canonge de Tarragona, certifica amb la mateixa data d'1 d'agost de 1903 que, segons els antecedents que consten a l'arquebisbat, han format part de la Comunitat de preveres beneficiats de l'Espluga els preveres: Josep Fuster, Josep M. Català, Zoile Massó, Antoni Ballescà i Ramon Llobet.

En un altre certificat del mateix secretari i amb la mateixa data, s'esmenta que la Comunitat de preveres beneficiats de l'Espluga de Francolí és de les que estan compreses en l'article 22 del conveni Llei de 24 de juny de 1867 «*tanto por hallarse enclavada en territorio que fué de la antigua Corona de Aragón, cuanto por desempeñar sus individuos funciones Coadjutoriales sin percibir sueldo alguno del presupuesto del Estado*».

Encara un altre certificat signat pel mateix secretari i amb la mateixa data, explica que examinats els comptes corresponents als anys des de 1855 fins a la data de 1903 no hi figura que els preveres –els noms dels quals ja hem transcrit anteriorment– haguessin rebut cap quantitat amb càrrec al pressupost del clergat, mentre eren beneficiats de l'Espluga.

Les relacions dels censos

Les relacions dels censos que consten en l'expedient les va formalitzar Josep Miquel y Carré, beneficiat i arxiver de la Comunitat de l'Espluga de Francolí. Certifica:

«que de los documentos obrantes en el archivo de esta Comunidad aparecen inventariados los siguientes censos bajo relación de Censos que

pasaron á poder de la Hacienda por virtud de las leyes desamortizadoras de 1º de Mayo de 1855 y de 11 de Julio de 1856 y demás disposiciones vigentes sobre la materia».

La primera de les relacions comença amb el número d'ordre 1781 i arriba fins al número 2364.¹⁷ Parlem, doncs, de 574 registres de censos amb un total d'11.502,27 rals, de les quals –deduït el 25% en concepte de contribució i administració– quedarien per a la Comunitat una renda líquida de 8.626,70.

La segona relació comprèn els registres del número 224 al 278; en total, 54 censos. Una tercera relació està formada per 7 censos amb numeració saltada: 1255, 1667, 1668, 1685, 1749, 3212 i 3345. La quarta i darrera està formada per 6 censos amb els números 6, 7, 11, 12, 37 i 412.

Aquestes relacions estan fetes sobre l'imprès que devia lliurar Hisenda per la seva confecció i està dividit en columnes:

La primera columna és la de «Número», que seria l'ordre de registre, malgrat que no es pot explicar perquè no comença pel número 1.¹⁸ A continuació, hi ha la columna amb el nom de la «Corporació censalista». La tercera columna és la corresponent al «Nom del censatari», normalment només hi ha el primer cognom.¹⁹ En la identificació ens pot ajudar el contingut de la següent columna: «*Hipoteca ó Escribano que autorizó la escritura y fecha de su otorgamiento*», tot i que no aporta cap certesa, ja que els actes de constitució es podien fer en un notari que no pertanyés al poble de la naturalesa de qui l'atorgava. En aquesta columna, l'escrivent que va recollir i emplenar els registres hi fa constar, quan hi consta, l'any en què es va pagar per darrera vegada la pensió anual.

Un estudi aprofundit dels protocols notariais ens permetria documentar cada una de les persones que atorguen un cens.

Hi ha un total de 151 registres corresponents a les escrivanies de:

L'Espluga de Francolí	138
La Guàrdia dels Prats	1
Els Omellons	2
Pontils	1
Rojals	1
Vilanova de Prades	1
Vilosell (20)	3
Vimbodí	4

D'aquestes 151 anotacions, en un total de 31 (29 de l'Espluga, 1 de Rojals i 1 de Vimbodí) no hi consta l'any de l'atorgament. Només l'any en el qual –sembla deduir-se de les anotacions– fou pagat l'interès del cens per darrera vegada.

Les dates d'atorgament de l'escriptura d'hipoteca van des de 1430 fins a 1860. Aquest grup d'hipoteques representaven un total de 1.529,06 pessetes de renda que foren 1.146,79 de renda líquida.

Al final de les quatre relacions hi ha dues diligències de compulsua:

«Diligència de compulsua. Comprobada la presente relación certificada con los inventarios de permutación obrantes en el Archivo de este Arzobispado, en cumplimiento de las Órdenes de la Dirección General de Propiedades de fechas 20 de Enero y 25 de Junio de 1902 resulta que los censos en aquella relacionados estan comprendidos en dichos inventarios a excepción del figurado en la última sección con el número 412 importante cuarenta y ocho reales que deben ser baja en la relación.

Tarragona a treinta de Junio de mil novecientos tres.

E. de Ortega.»

«Diligencia. Rectificadas las relaciones aritméticas de la presente relación resulta que la renta anual integra suma la cantidad de doce mil setecientos treinta reales y treinta y dos céntimos, equivalentes a pesetas 2.182,58 de las que deducidas ptas. 146,61 por censos incobrables, restan pesetas 3.035,97 y bajando de estas pesetas 758,99 por el 25 % de contribución y administración queda una renta anual líquida de pesetas 2.276,98.

Tarragona, veintidos de agosto de mil novecientos tres.

El Administrador de Propiedades. Antonio Montalban.»

Certificats d'Hisenda

En el transcurs de la tramitació de l'expedient l'administració d'hisenda de la província de Tarragona va haver de fer divesos certificats. En el foli número 25:

«Don Juan Magdaleno Pérez. Oficial encargado del Negociado de Propiedades y Derechos del Estado de la Administración de Hacienda de esta provincia

Certifico: Que en el expediente instruido sobre permutación de bienes de la Comunidad de Presbíteros Beneficiados de Cambrils, obra unida al folio treinta y tres una certificación que copiada literalmente dice lo que sigue:

Don Eugenio Lazo y Hurtado, Jefe de Negociado de Tercera clase y segundo de la Intervención de Hacienda de la provincia de Tarragona:

Certifico: Que examinados los libros de salida de caudales y demás antecedentes que obran en esta dependencia, desde el primero de Julio de mil ochocientos cincuenta y cinco hasta el día de la fecha ambos inclusive, aparece en ellos que á las Comunidades de Presbíteros Beneficiados de

Alcover, Arbós, Brafim, Cornudella, Falset, Reus, Riudoms, Santa Coloma y Vilafranca, se les han satisfecho las cantidades pertinentes á las rentas líquidas por la extinguida Comisión superior de rentas hasta fin del primer semestre de mil ochocientos noventa y nueve á novecientos // inclusive rentas equivalentes á las que les producian parte de los censos de que se incautó el Estado; habiendose hecho los pagos de conformidad con la Circular de la Dirección General del Tesoro Público de treinta y uno de Enero de mil ochocientos ochenta y cinco sin que aparezca que los censos de que es objeto la nueva reclamación, deducidos los ya indemnizados que ascienden á los siguientes totales; Alcover, 342,493 escudos; Brafim, 158,467 escudos; Cornudella, 7.702,23 reales; Falset, 612,88 pesetas; Reus, 35.773,94 reales; Riudoms, 2.554,05 reales y Valls, 1.288,783 escudos de renta anual, se les ha hecho pago alguno por el Estado de cantidades por rentas líquidas a su favor desde el citado año mil ochocientos cincuenta y cinco, al presente á las Comunidades ya espresadas, ni a las de Alforja, Cambrils, Constantí, Espluga de Francolí, Montroig, La Selva, Sarreal, Ulldemolins y Vallmoll y a los Reverendos Beneficiados que forman parte de las mismas.

Y para que conste, surta los efectos oportunos en el expediente de su razón y á petición de la Administración de Propiedades de esta provincia segun oficio fecha cuatro de Junio último, libro la presente visada // por el Señor Interventor de Hacienda de Tarragona á veinte y ocho de Julio de mil novecientos tres.

Eugenio Lazo. Vº.Bº. Galindo. Al margen Gonzalez. Hay un sello de la Intervención de Hacienda de Tarragona.

Y para que conste y sirva de justificante al expediente que se insta sobre permutación de bienes de la Comunidad de Presbíteros de Espluga de Francolí y en cumplimiento a la orden de la Dirección General de Contribuciones, Impuestos y Rentas fecha catorce de Agosto del corriente año, expido la presente visada por el Señor Administrador en Tarragona á los veintiseis días del mes de Octubre de mil novecientos cinco.

Manuel Magdalena. Vº. Bº. El Administrador de Hacienda Lazo.

[Segell de l'Administració d'Hisenda de Tarragona.]»

En el foli número 27:

«Don Juan Magdalena Pérez, Oficial encargado del Negociado de Propiedades y Derechos del Estado de la Administración de Hacienda de esta provincia

Certifico: Que en el expediente instruido sobre permutación de Bienes de la Comunidad de Presbíteros Beneficiados de Cambrils, obra unida á los folios cuarenta y cuarenta y uno, una certificación expedida en veintidos de Agosto de mil novecientos tres por D. Enrique de Ortega y Ripoll, Oficial de la Administración de Propiedades y Derechos del Estado, en la que se hace constar que, los censos que comprende la relación de la Comunidad

de Espluga de Francolí, figuran incluidos en los inventarios de permutación existentes en el Arxhivo de este Arzobispado; que los referidos censos no los tiene el Estado en administración actualmente; y que se han enagenado varios de ellos ni que pueda precisarse el número, así como tampoco determinar la fecha de su incautación por el Estado, sinó solamente consignar que según resulta del libro de actas de las sesiones de la extinguida Junta provincial de Rentas, se redimieron varios censos y // ellos uno de rédito anual ciento veintiocho reales sesenta y dos céntimos que figuran en la relación con el número mil seiscientos sesenta y ocho por D. Francisco Olivé del pueblo de Espluga de Francolí según acuerdo de doce de Agosto de mil ochocientos cincuenta y seis.

Y para que conste y sirva de justificante al expediente que se incoa sobre permutación de Bienes de la referida Comunidad de Espluga de Francolí, y en cumplimiento á la orden de la Dirección General de Contribuciones, Impuestos y Rentas, fecha catorce de Agosto último, expido la presente visada por el Señor Administrador, en Tarragona á los veinticinco dias del mes de Octubre de mil novecientos cinco.

Juan Magdalena. Vº.Bº. El Administrador de Hacienda Lazo.

[Segell de l'Administració d'Hisenda de Tarragona.]»

En el foli 28:

«Don Juan Magdalena Pérez, Oficial encargado del Negociado de Propiedades y Derechos del Estado de la Administración de Hacienda de esta provincia

Certifico: Que en el expediente instruido sobre permutación de Bienes de la Comunidad de Presbíteros Beneficiados de Cambrils, obra unida al folio cuarenta y cinco la liquidación de rentas que corresponde, entre otras á la Comunidad de Espluga de Francolí por los censos de que se incautó el Estado con propuesta de la suprimida Administración de Propiedades, de que sirviera de base en su dia á la Dirección General de la Deuda pública para la emisión de las interdicciones correspondientes, entendiendose que el arranque de intereses ha de partir de las fechas consignadas en certificación obrante en dicho expediente de Cambrils á los folios cuarenta y cuarenta y uno; y á continuación de dicha propuesta y liquidación se consigne el informe de la Intervención de Hacienda fecha doce de Setiembre de mil novecientos tres, expresando su conformidad y que se eleve el expediente al Centro superior; la aprobación del Excmo. Señor Arzobispo fechada en veintiuno de Setiembre de mil novecientos tres á la liquidación de rentas que asciende á sesenta y cuatro mil quinientas siete pesetas cuarenta y un céntimos // por dieciseis Comunidades que comprendia el expediente; y por último el Dictamen de la Abogacia del Estado de veinticuatro de igual mes y año de conformidad con la Administración de Propiedades y el Arzobispado; todo lo cual obra unido á los folios cuarenta y seis vuelto al cincuenta inclusives del referido expediente de Cambrils.

Y para que conste y sirva de justificante al expediente que se incoa sobre permutación de Bienes de la referida Comunidad de Espluga de Francolí, y en cumplimiento á la orden de la Dirección General de Contribuciones, Impuestos y Rentas, fecha catorce de Agosto último, expido la presente visada por el Señor Administrador, en Tarragona á los veintiseis dias del mes de Octubre de mil novecientos cinco.

Juan Magdalena. Vº.Bº. El Administrador de Hacienda Lazo.

[Segell de l'Administració d'Hisenda de Tarragona.]»

En el foli 29 hi ha la liquidació feta per l'Administración de Hacienda de la Provincia de Tarragona:

«Liquidación que forma esta Administración del capital que en inscripción intranferible corresponde emitir á la Comunidad de Presbíteros Beneficiados de Espluga de Francolí como administrador de pias fundaciones, según resulta de los inventarios, relaciones y recapitulación unidas al expediente de permuta de los bienes de la expresada procedencia.

	CAPITAL	
	Pesetas	Cts.
<i>Por las 2.276 pesetas 98 céntimos capitalizadas al tres por ciento como renta líquida de los bienes procedentes de la Administración de Misas, aniversarios y otros pios sufragios de la Comunidad de presbíteros de Espluga de Francolí según resulta de los inventarios, relaciones y recapitulación unida al expediente</i>	75.899	33

Importa el capital de esta liquidación, las figuradas setenta y cinco mil ochocientas noventa y nueve pesetas treinta y tres céntimos que al tres por ciento producen la renta anual de dos mil doscientas setenta y seis pesetas noventa y ocho céntimos.

Tarragona 26 Octubre de 1905.

Juan Magdalena. Vº.Bº. El Administrador de Hacienda Lazo.

[Segell de l'Administració d'Hisenda de Tarragona.]»

En el foli 30:

«Señor Administrador

A consecuencia de reclamación que formularon los Sres Sbarbi, Osuna y Compañía, del Comercio y Banca de Madrid, como apoderados en legal forma de las Comunidades de Presbíteros Beneficiados de Cambrils, Montroig, la Selva y otras solicitando indemnización por sus bienes de que se incautó el Estado, se formó el oportuno expediente con todos los justificantes que preceptuan las disposiciones vigentes en la materia, en el que emitieron informes favorables a la solicitud la suprimida Administración de Propiedades y Derechos del Estado, la Intervención de Hacienda y Abogacía del Estado y habiéndole prestado su conformidad el Rdo. Prelado de la Diócesis, se remitió a la Superioridad para los efectos correspondientes.

Dispuesto por la Dirección General de Contribuciones, Impuestos y Rentas en orden de 14 de Agosto último que se forme un expediente por cada una de las diez y seis Comunidades reclamantes, en debido cumplimiento a ella, se han instruido expedientes individuales, uniendo al primero ó sea al de Cambrils, todos los documentos originales con su reintegro, liquidación de rentas y de lámina que debe emitirse en su día, y en los demás, certificaciones deducidas de aquellos originales, con // su correspondiente liquidación.

Resulta por tanto que á la Comunidad de Presbíteros de Espluga de Francolí, debe emitirse una lámina por un capital de 75.899,33 pesetas para que produzca la renta anual del 3% de 2.276,98 pessetas ó sea una cantidad igual á la que reditaban los censos de su pertenencia hecha la baja del 25% por contribución y administración según se demuestra en la justificación referida.

Y toda vez que la liquidación general de que esta forma parte, está aceptada por el Arzobispo é intervenida y censurada así como tambien reconocida la personalidad de los Sres. Sbarbi, Osuna y Compañía, procede que V.E. se sirva acordar se eleve este expediente al Centro Superior citado para la resolución que á bien tenga dictar.

V.S. sin embargo acordará

Tarragona, 27 Octubre de 1905.

Juan Magdalena.

Conforme. El Administrador de Hacienda Lazo».

Conclusió

Dels documents estudiats no es pot concloure que la Comunitat de preveres beneficiats de l'Espluga de Francolí rebés les 2.276,98 anuals, ni si el cobrament, en cas que s'hagués produït, hagués estat retroactiu des del 1855.

El document que segueix, datat a l'Espluga de Francolí el 22 de juny de 1916, signat per mossèn Blai Sans Figuerola com a president de la Comunitat

i el secretari Mn. Josep Miquel, fa pensar que mossèn Blai es va trobar el tema per resoldre. (21)

Escriu el rector de l'Espluga després de les seves dades personals:

«Que la Rda. Comunidad de Presbíteros de la villa de Espluga de Francolí, que se halla canonicamente constituida y se rige según y por los privilegios concedidos a las de la Corona de Aragón, fué por las leyes desamortizadoras de los años 1841 y 55 y posteriores, privada de sus capitales y bienes, de los que se incautó el Estado habiéndose entablado en 1902 por esta Comunidad el correspondiente expediente para la conversión de aquellos y las rentas que se debían percibir, en las correspondientes láminas intransferibles del 4% según las disposiciones en vigor».

Continua dient que l'expedient és a la Direcció General del Deute i Classes Passives des de començament de l'any 1916 en què fou retornat per la delegació d'Hisenda de Tarragona després de fer el que havia disposat la superioritat.

Segons la Llei d'1 de juliol de 1911 d'administració i comptabilitat, en els seus articles 24 i 28 s'ordena tornar a fer les instàncies corresponents en tots els expedients en tramitació de reclamació a Hisenda donant un termini que acaba el dia 30 de juny de l'any en qüestió.

No adjunta cap document a la instància que presenta ara mossèn Blai Sans perquè diu que tots estan inclosos en l'expedient citat.

Suplica que havent complert les disposicions recents es torni a cursar l'expedient i li siguin lliurades les làmines intransferibles al 4%, com a producte de la conversió que la Comunitat posseïa *«y de los que fué despojada y se tenga la presente como interpuesta para evitar toda prescripción».*

Mn. Blai diu que tampoc es pot considerar que el que demana pogués prescriure ja que procedeix d'un acord bilateral perfecte i que precisaria de la conformitat de les dues parts: l'estat espanyol i la Santa Seu.

Notes

(1) Juan Álvarez y Mendizábal (Cadiz, 1790 – Madrid, 1853). Ministre d'Hisenda amb el govern de Toreno el 1835 i president del govern aquell mateix any. Desposseït del poder, el recuperà amb l'anomenat motí de La Granja el maig de 1936. Tornà al Ministeri d'Hisenda el 1837 i el 1842. Emigrà d'Espanya amb la caiguda d'Espartero i retornà al país el 1847.

(2) Pascual Madoz Ibáñez (Pamplona, 1806 – Genova, 1870). Ocupà el govern civil de Barcelona durant el bienni progressista (1854-1856). S'encarregà de la cartera ministerial d'Hisenda i va promoure la desamortització que coneixem amb el seu nom amb la Llei de 1855. Va escriure el *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar*.

- (3) FONTANA, Josep. «La fi de l'antic règim i la industrialització (1787-1868)». Dins: VILAR, Pierre (dir.). *Història de Catalunya*, volum V. Barcelona: Edicions 62, 1988. p. 381.
- (4) ROCA I ARMENGOL, Jordi. «La Comunitat de Preveres de l'Espluga de Francolí (Conca de Barberà) al segle XVIII». Dins: *Església i societat a la Catalunya del s. xviii*. Cervera: UNED, 1990, p. 397-405.
- (5) Alforja, Cambrils, Constantí, Montroig, La Selva, Sarreal, Ulldemolins i Vallmoll.
- (6) Alcover, 342,493 escuts; Brafim, 158,467 escuts; Cornudella, 7.702,23 rals; Falset, 612,88 pessetes; Reus, 35.773,94 rals; Riudoms, 2.554,05 rals i Valls, 1.288,783 escuts.
- (7) AHN 1.2.2.1.68.1.1.1// F.C. M^o. Hacienda. Lligall 5485-1 Exp.4 Portal PARES <http://pares.mcu.es>
- (8) A favor de Gonzalo Sbarbi y Osuna i Juan Manuel Delgado, davant el notari de Tarragona Simón Gramunt y Juer.
- (9) ROCA I ARMENGOL, Jordi. *Op.cit.*, p. 398.
- (10) ROCA I ARMENGOL, Jordi. *Joan Francesc Vilamajor. Obligacions del rector de l'Espluga de Francolí. 1732*. L'Espluga de Francolí: s.n., 1998. Del rector Vilamajor també coneixem el seu *Oratorio de Sacerdotes* sobre un text de Francesc Romeo, imprès a Barcelona el 1751. En la introducció fa una invocació a la Mare de Déu de la Font Major, que ell va entronitzar en aquell indret de l'Espluga.
- (11) ROVIRA GÓMEZ, Salvador J. *La desamortització a la Canonja (1835-1886)*. La Canonja: s.n., 1987, p. 10. També, del mateix autor: *La desamortització del bienni progressista a la província de Tarragona 1855-1856*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1983 i *La desamortització de Madoz a la província de Tarragona 1859-1886*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1987.
- (12) Sobre el desenvolupament de la Llei general de desamortització vegeu també: GIRALT, Emili. *Op. cit.*, p. 52 i ss.
- (13) ROVIRA GÓMEZ, Salvador J. *Op.cit.*, p. 21-23. [Pròleg de Joseph Fontana.]
- (14) *El règim de propietat de la terra a Catalunya, diferent de la resta de l'estat, va fer que les conseqüències del procés desamortitzador repercutissin de manera molt diferent.*
- (15) *Expediente promovido por los Sres. Sbarbi, Osuna y Comp^a. Con fecha 1° de Julio de 1903 en representación de la Comunidad de Presbíteros Beneficiados de Espluga de Francolí, sobre permutación de sus bienes por láminas intransferibles de la Deuda pública.*
- (16) SIMÓN GRAMUNT Y JUER *Notario del Ilustre Colegio Territorial de Barcelona y de Hacienda pública, con residencia en la Ciudad de Tarragona y Archivo General de Protocolos de la misma y su Distrito.*
- (17) Hi ha un error en els ordinals, ja que del 2340 passa al 2351; per tant, hi mancarien 10 números.
- (18) Podem suposar que, en principi, les relacions mantenien l'ordre de la totalitat de censos de totes les setze comunitats per les quals s'incoava l'expedient. Una hipòtesi fóra que les emplenessin des de l'arquebisbat i, per tant, les relacions a les quals fem referència fossin les de l'Espluga, però inserides en les generals de tot l'expedient.
- (19) No hi figura ni la residència ni el domicili ni la professió.
- (20) El Vilosell pertany a l'Arquebisbat de Tarragona.
- (21) Recordem que havia pres possessió de la rectoria de l'Espluga el dia 1 de juny de 1915.

Rebuda: octubre 2010

Valoració: Josep M. Grau i Pujol

Acceptació: novembre 2010